

GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Muzeum Pomorskie Armi Krajowej
Wojskowej Służby Floty
ul. Podmurza 33, tel. 058 55 95 22 166
e-mail: zawack@wp.pl, www.zawacka.pl
25 127; REGON 142736
KRS 00017106
1090 1506 6070 0000 0002 0244

Toruń
terror '39
+ Jaworski Domazy
M: 1360/2225 Pom.
1

Stawistawy

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI

Jaworski Damazy
T. J. M.: 1360/2225 Pom
Tomni terror '39

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 2 s. 1-2

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 3

VI. Fotografie dwa i ich monografie

II. Materiały uzupełniające relacje:

1. Janusz Palczewski, Damazy Jaworski,
"Nowości" z 7. 10. 1994, omys. k. 1 5, 1
2. Lesław Welker, Sławcer z toruńskich
Wprowson, Nowości, nr 45 z 24.02.2005,
omys. k. 1 5, 2

Pomorscy patroni placów i ulic (11)

Damazy Jaworski

1899-1940

harcerz, nauczyciel, ofiara hitleryzmu

Damazy Jaworski urodził się 11.12.1899 roku w rodzinie chłopskiej w Wymyślinie. Mimo wielkiej biedy rodzice Damazego, sami analfabeci, zadbałi o staranne wykształcenie dzieci. Z sześciorga przeżyło wiek szkolny tylko troje. Cała trójka otrzymała wykształcenie pedagogiczne, Ludwik i Damazy wyższe, a Zofia średnie.

W latach 1913-1917 Damazy Jaworski uczęszczał do Publicznej Szkoły Powszechnej w Wymyślinie. Po dwuletniej przerwie spowodowanej złym stanem zdrowia i trudnościami finansowymi rodziców podjął Damazy naukę w II klasie Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie. Nauka przychodziła mu bardzo łatwo.

Po ukończeniu nauki w 1923 roku rozpoczął Damazy Jaworski pracę nauczyciela w Publicznej Szkole Powszechnej na Podgórzu k. Torunia. Pracował tam od 1.08.1923 do 31.01.1925

roku. Od 1.02.1925 roku przeniósł się do Lubicza, gdzie uczył w Preparandzie Nauczycielskiej. W 1926 roku przerwano pracę zawodową, aby podjąć studia na Państwowym Wyższym Kursie Nauczycielskim. Studia kończy z oceną bardzo dobrą 1.06.1927 roku. W trakcie trwania kolejnego obozu harcerskiego poznaje latem 1927 roku przyszłą żonę Stanisławę. W tym samym 1927 roku przechodzi Damazy Jaworski ciężką operację kręgosłupa dokonaną przez znanego toruńskiego lekarza dr. Zdzisława Dandelskiego.

1.07.1927 roku powraca do pracy nauczycielskiej w Publicznej Szkole Powszechnej na Podgórzu. Nowy rok szkolny powitał jednak już w Szkole Ćwiczeń przy Seminarium Nauczycielskim w Lubawie, gdzie przeniósł się z dniem 1.09.1927 roku.

1.08.1928 roku zawarł Damazy Jaworski związek małżeński ze Stanisławą Tykarską w jej rodzinnym Rogowie. Młoda para rozpoczęła starania o pracę w Toruniu, gdzie postanowili zamieszkać. Damazy razem z ojcem kupuje latem 1928 roku gospodarstwo rolne na Wrzosach koło Torunia. Tutaj od końca sierpnia 1928 roku zamieszkała żona Damazego razem z teściami i Zofią – siostrą męża. Od samego początku gospodarstwo Jaworskich stało się wzorem dla okolicznej ludności. Tu zainstalowano pierwsze na Wrzosach radio, które przyciągało do domu Jaworskich gromady sąsiadów.

Dopiero w roku szkolnym 1929/30 otrzymał Damazy Jaworski przeniesienie do Torunia i rozpoczął pracę w Szkole Ćwiczeń przy Seminarium Nauczycielskim Męskim w Toruniu. Wkrótce został kierownikiem tej szkoły. Gdy w roku szkolnym 1936/37 zlikwidowano Seminarium Nauczycielskie Męskie w Toruniu, na jego miejsce powołano Państwowe Pedagogium, gdzie Damazy Jaworski pracował aż do wybuchu II wojny światowej.

Wielką pasją Damazego było harcerstwo. Jego pierwszym drużynowym i wzorcem osobowym był starszy brat Ludwik, który przyjął w szeregi druhów Damazego w 1917 roku. Od tej daty, wszędzie tam gdzie uczył się lub pracował Damazy Jaworski, powstawały drużyny harcerskie. Tak było w Wymyślinie, na Podgórzu, w Lubiczu, Lubawie i Toruniu. Najdłużej był związany z toruńską IV Drużyną im. gen. J. Hallera (później K. Pułaskiego), której był drużynowym od października 1928 roku aż do wybuchu wojny. Jednocześnie tworzył w Szkole Ćwiczeń gromady uczniów. Pomagał również żonie prowadzić drużyny środowiskowe na Wrzosach. Należał do bardzo aktywnych instruktorów ZHP. Organizował wiele obozów harcerskich często wspólnie z żoną Stanisławą. Jako członek Komendy Chorągwi Pomorskiej Harcerzy uczestniczył w licznych obozach zagranicznych (Węgry, Holandia, Szwecja, Anglia, Lotwa). W 1932 roku kierował Wydziałem Programowym Komendy Chorągwi Pomorskiej Harcerzy, w 1937 roku był członkiem Honorowego Sądu Harcerskiego. W 1938 roku ukończył kurs instruktorski w Górkach Wielkich.

Pracowitość, poświęcenie, prawość charakteru, umiejętność współzycia z ludźmi, świetna znajomość psychiki ludzkiej zyskiwały mu zaufanie i sympatie wśród uczniów, nauczycieli i druhów. Jednocześnie stawał się niebezpiecznym dla coraz pewniejszych siebie pomorskich Niemców.

Do tego, że Damazy Jaworski znalazł się na liście niebezpiecznych dla III Rzeszy Polaków, przyczyniły się również porachunki rodzinne. Willi Duliński – mąż Zofii, siostry Damazego, Niemiec o jawnie hitlerowskich przekonaniach, tak „podziękował” Jaworskim za przyjęcie pod wspólny dach.

Wybuchła wojna. W ramach szeroko zakrojonej akcji Niemcy postanowili zlikwidować w dniach 17-21 października 1939 roku inteligencję Torunia i powiatu toruńskiego. W pierwszym dniu masowych aresztowań tj. 17.10.1939 roku aresztowano Damazego i osadzono w „obozie przejściowym dla internowanych” w toruńskim Forcie VII.

W grudniu 1939 roku wraz z grupą innych więźniów przewieziony został do obozu koncentracyjnego w Stutthofie.

10 kwietnia 1940 roku znalazł się Damazy w transporcie do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen – Oranienburg pod Berlinem. Tam Damazy Jaworski zmarł 25 maja 1940 roku.

Miejska Rada Narodowa nadała w roku 1960 jednej z ulic na Wrzosach imię Stanisławy i Damazego Jaworskich.

JANUSZ PALCZEWSKI

Harcerz z toruńskich Wrzosów

Losy. Damazy Jaworski (1899-1940), nauczyciel, instruktor harcerski, społecznik, ofiara hitleryzmu

Lesław J. Welker

W tym roku minie 65. rocznica śmierci Damazego Jaworskiego, nauczyciela i patrioty, którego postać i zasługi warto przypomnieć.

Damazy Jaworski urodził się 11 grudnia 1899 roku w Wolencinie (pow. lipnowski), w rodzinie chłopskiej. W roku 1913 ukończył szkołę powszechną w Makówcu, ale z powodu trudnej sytuacji materialnej rodziców nie podjął dalszej nauki. Rozpoczął ją dopiero w roku 1919, na II kursie Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Wymysłynie. Ukończył je w roku 1923 i 30 sierpnia tego roku rozpoczął pracę w szkole powszechnej w Podgórzu, gdzie pracował do 31 stycznia 1925 roku, a następnie w Lubiezu jako nauczyciel preparandy.

W roku szkolnym 1926/27 odbył studia na Państwowym Wyższym Kursie Nauczycielskim, które z oceną bardzo dobrą, ukończył 1 czerwca 1927 roku. 1 września tego roku został przeniesiony do szkoły ćwiczeń Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Lubawie, jako nauczyciel tymczasowy, ale szybko został stałym.

Do Torunia za żoną

1 sierpnia 1928 r. ożenił się ze Stanisławą Tykarską, nauczycielką z Torunia, i to stało się podstawą do ubiegania się o przeniesienie do Torunia. Uzyskał je rok później „na równorzędne stanowisko” do Seminarium Nauczycielskiego Męskiego. W roku tym został odznaczony Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości. Szybko awansował i został kierownikiem szkoły ćwiczeń. 1 września 1937 roku, po likwidacji Seminarium, przeszedł do pracy w utworzonym na jego miejscu Państwowym Pedagogium w Toruniu,

Ufowoszczę w 45 z 24.02.2009

Poza pracą zawodową społecznie udzielał się w harcerstwie, z którym związał się w roku 1917, dzięki starszemu bratu Ludwikowi, który był też jego pierwszym drużynowym. Zakończył harcerskie w Podgórzu i Lubiezu oraz udzielał się w kierownikiem Wydziału Organizacyjnego w komendzie Chorągwi Pomorskiej ZHP.

Harcerze przy domu

1 lutego 1927 roku otrzymał stopień instruktorski przodownika (od roku 1928 równy podharcmistrzowi). Latem tego roku na obozie poznał swą przyszłą żonę dh. Stanisławę Tykarską. W październiku 1928 roku został drużynowym IV Drużyny im. gen. Józefa Hallera w Toruniu i kierował nią do roku 1939 (od roku 1930 była to 9 DFI im. gen. Kazimierza Pułaskiego, a od roku 1937 - 9 DH „Żubrow”).

w Anglii, na Węgrzech i w Holandii, a także obozów w Szwecji i na Litwie oraz zlotów i obozów krajowych, m.in. Międzynarodowego Zlotu Skautów Wodnych w Garczyńcu w roku 1932 i jubileuszowego zlotu ZHP w Spale trzy lata później. Odznaczony Państwową Odznaką Sportową.

Śmierć w obozie

Po wybuchu wojny został, wraz z żoną, aresztowany 17 października 1939 roku i osadzony w „obozie przejściowym dla internowanych” w toruńskim Forcie VII, z którego w grudniu tego roku został zesłany do obozu koncentracyjnego w Stutthofie, skąd 10 kwietnia 1940 roku wywieziono go do KL w Sachsenhausen, gdzie zmarł 25 maja 1940 roku. W roku 1960 Miejska Rada Narodowa w Toruniu jedną z ulic na Wrzossach nazwała imieniem Stanisławy i Damazego Jaworskich.

T. N. 1360/2225 Rom.

Toruni

Jaworski Damazy

V. Party informacyjne

k. 3

Jaworski (i.n.)

1
Toruń-Wrzosy

SzSz

1939 1945
OKREG POMORZE
AK
Harcerki 1939 - 45, str. 299

K.Wojt., 95.

+ Jaworski Damazy

Toruni 2
terr. 139

zob. J. L. 862/9224 Pom. 1945 Jaworske
Stanisława - Toruni

4/8.X'07

+ Jawowski Damaży Toruni³
turron '39

zob. Jamkowski Jan, Starość
Pomorska Gdańskiego i Kujaw
1911-1945, Toruni 1988, s. 124-125,
134, 233, 285.

MP. XII/14

Yaworski Dema

